

KUR'ÂN'A GÖRE AHİRET İNANCININ BİREYSEL VE TOPLUMSAL YÖNÜ

Yrd. Doç. Dr. Ahmet ÇELİK*

İçinde yaşadığımız bu dünya gezegenine nereden ve niçin geldiğimiz, bu dünyayı kimin ve niçin yarattığı, bu Yaratıcı ile olan ilişkilerimiz nasıl ve ne şekilde olmalı? Bizim bu dünyadaki rolümüz nedir? Bu görünen alemin ötesinde başka bir alem var mıdır? Şayet cevabımız olumlu ise, bu hayat nasıl olacaktır? gibi bir takım sorular insanoglunun zihnini eskiden beri meşgul etmektedir.

İspanyol Filozof Miguel Unamuno, insan arzularının en büyüğü olduğu kadar en eskisi de sayılan ebediyet duygusu ve yaşama özlemiyle dolu olarak, hayatın sırrını bir büyük soru ile bağlantılı görür. O şöyle der: "Şu kanaate vardım ki, bütün insanlar için bir tek çetin ve zor iş vardır. O da insanı ilgilendiren en asıl sorun, her birimiz öldükten sonra, semu ve benmi bilincimizin başına neler geleceği sorunudur."¹

Ölüm sonrası hayat, insanı ilgilendiren çok önemli soru olarak karşımıza çıkmaktadır. Ama o insan, her nasılsa şu anda buradadır ve fakat bir sona doğru zorunlu ve hızlı olarak yaklaşmaktadır. Adeta o, bir zafer noktasına doğru koşmaktadır. Zafer noktası ise, sanki mezar olarak karşısında durmaktadır. İnsan için dünya ne kadar önemli ise, ölümle noktalanacak bu hayattan sonra gideceği yer de, en azından o kadar önemli olmalıdır. Zira, birkaç yılla sınırlı olan dünya

*Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Tefsir Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

¹ H.H. Titus, *Living Issues in Philosophy*, Newyork, 1970, s. 452

hayatı, yerini ebedî sonsuz bir âleme bırakmaktadır. Acaba, bu insan her hangi bir canlı gibi toprağa karışıp, yok olup gidecek midir? Eğer buna evet denirse, insanın hak, erdem, ahlâk, fazilet vb. değerlerini ne ile temellendireceğiz? Yoksa insan, ölüm ötesine dair bir şeyler yapmalı ve bu konuda bir takım arzu ve ümit içerisinde olmalı mıdır? Eğer böyle bir ümit mümkünse, bu nasıl olacaktır?² Biz, bu soruların doğru cevaplarını ancak Kur'ân'da bulabilmekteyiz.

Kur'ân'ı Kerim'in beyanına göre, dünya helak ve yok olduktan sonra, yeni bir âlem kurulacaktır. Ölümlerin tekrar dirilmesiyle başlayacak olan bu âlem, "yevmu'l-kıyâme" yani kıyamet günü olarak tavsif edilen kozmik olayla başlar. "Kıyam" mastarından türemiş olan Kıyamet; sözlükte, ayağa kalkmak, ayaklanmak, dirilmek, saygıyla beklemek gibi anlamlara gelmektedir.³ Bu itibarla Kur'ân, insanın gerek ölüm ötesine uzanan serüvenini ifade etmek ve gerekse, bu zaman ve mekâna yapılacak imanı bildirmek için, daha kuşatıcı olan Ahiret kavramını kullanmıştır.⁴

Kıyâmet bir terim olarak, içinde yaşadığımız evrenin ve onun bünyesinde yer alan dünyanın parçalanıp dağılması, her şeyin alt üst edilerek ayağa kalkması ve bütün şuurlu varlıkların dünyada sergiledikleri eylemlerin, iyi mi kötü mü olduğunu görmek üzere, Allah (c.c.)'ın huzurunda keyfiyetini tam bilemediğimiz bir şekilde hesap vermeleri şeklinde tanımlanmıştır.⁵ Bunun ne zaman olacağı bilinmemektedir. Ancak İslamî naslardan anladığımıza göre, bir takım şartlar tahakkuk edip,⁶ yeryüzünde Allah'a ibadet edecek kimse kalmadığında⁷ Allah,

² el-Aşkar, Süleyman, *el-Akîdetu Fillah*, Kuveyt, 1983, s. 12; Taylan, Necip, *İslam Düşüncelerinde Din Felsefeleri*, İst. 1994, s. 150.

³ İbn Manzûr, Cemaluddin Muhammed b. Mukrem, *Lisanu'l-Arab*, Beyrut, tsz. XII, 496-97. Kavama md.

⁴ bkz. Bakara, 2/4; Nisâ, 4/ 38.

⁵ el-Kurtubî, Ebu Abdillâh Muhammed b. Ahmed, *el-Câmiu lı Ahkâmi'l- Kur'an*, b.y.y. tsz. XIX, 92, 98; Aydın, Ali, Arslan, *İslâm'da İman ve Esasları*, İst. 1969.s.156

⁶ bkz. el-Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail, *Sahihu'l-Buhârî*, İst. 1992. İman, 36.

⁷ bkz. Müslim, Ebu'l-Hüseyn b. el-Haccac, *Sahihu Müslim*, İst.1992, Fiten, 131.

İsrâfîl'e sûra üfürmesini emredecek ve sonuçta kıyâmet kopacaktır.⁸ Kıyâmet koştuktan sonra başlayan ve insan için ikinci bir yaşam mekânı sayılan bu âleme, Ahiret diyoruz.

Âhiret, Arapça bir kelime olup, “son”, “sonra” anlamına gelen “e-h-r” kökünden gelir. Tef'il kipine aktarıldığında, sonraya bırakmak, ertelemek, istif'al kalıbında kullanıldığında ise geriye bırakmayı arzulamak, geriletmek gibi anlamlara gelmektedir. Kur'ân'ı Kerim'de genelde, “evvel”in karşıtı manasında kullanılmaktadır. Ahiret, kelime olarak sıfat ise de, bazen mevsufu olan isim ile, yani “el-yevmu'l-ahire”, “ed-dâru'l-ahire” (sonraki hayat) şeklinde kullanılır.⁹

İnsan Kur'ân'a inandığında yukarıda ifade ettiğimiz bir çok soruya cevap bulmakta, kendisinin dünyaya kulluk için gönderildiğini öğrenmekte¹⁰, başıboş bırakılmayacağını anlamakta ve böylelikle de hayatını düzene sokmaktadır. Nitekim Kur'ân'da, “Sizi sadece boş yere yarattığımızı ve sizin hakikaten huzurumuza geri getirilmeyeceğinizi mi sandınız.”¹¹; “İnsan kendisinin başıboş bırakılacağını mı sanır.”¹² açıklaması yapılmıştır.

Bu âyetlerden anlıyoruz ki, şu anda yaşadığımız dünya hayatı, Allah'ın dilediği zamana kadar da sürecek olan bu yaşam, ruhun bedeni terketmesiyle başka bir hayat tarzına, yani ahirete dönüşecektir. Orada Allah, insanları ve cinleri aynı yerde toplayarak hesaba çekecektir.¹³

Diğer taraftan yukarıdaki âyetler bize, dünyadaki tüm canlılar içinde görevi ve sorumluluğu olan tek varlığın insan ve cinler olduğunu bildirmektedir. İnsan

⁸ İncil Barnaba, *Dirasat havle Vahdeti'd-Din İnde Musa ve İsâ ve Muhammed*, (tah.Seyfullah Ahmed Fadi), Kuveyt, 1983, s. 388.

⁹ el-İsfehâni, er-Râğıb, *el-Mufreddât fi Garibi'l-Kur'ân*, İst. 1986, s. 13,14; İbn Manzûr, *a.g.e.* IV, 11,12; Aydın, *a.g.e.* s. 156.

¹⁰ bkz. Zariyât, 52/56

¹¹ Mu'minûn, 23/115.

¹² Kıyâme, 76/36.

¹³ el-Kurtûbî, *a.g.e.* XIX, 97, 98; es-Seyyid Sabik, *el-Akaid el-İslâmiyye*, Beyrut, 1992; Fazlurrahman, *Ana Konularıyla Kur'ân*, (çev.Alparslan Açıkgenç), Ankara, 2000.

hayatını anlamlı kılan, ona değer katan temel özellik, insanın bir görev şuurunu içerisinde dünyaya gönderilmesidir. Buna göre, vazifesini ihmal eden ve sorumsuz bir hayat yaşayan insanlar, gerçek anlamda insanlık değerini kaybetmiş olurlar. Bu dünyada bir kısım insanlar, görünüşte insanlığın gereği olan vazifeleri ihmal etmiş ve bunların sorumluluğundan belki kurtulmuş olabilirler. Ancak yukarıdaki âyet gösteriyor ki, ilahî sorumluluktan kurtulmak ve Allah'ın huzurunda hesap vermekten kaçmak, hiç kimse için mümkün olmayacaktır. Bunun aksini düşünmek, ahlâk nizamını ve bu nizamın temeli olan mutlak adaleti inkâr etmek sonucuna da götürür.¹⁴

O halde nedir ölüm? İslam inancında ölüm, ne yolun nihayeti, ne de insanın sonudur. O bir yerden başka bir yere, bir durumdan başka bir duruma, bir yurttan başka bir yurda geçiştir.¹⁵ Diğer bir ifade ile, şu veya bu şekilde veyahut dini düşünceden gelen bir öte dünya fikrine sahip biri için ölüm bir son değil, tersine bilincinin sürekliliği içinde vukû bulmuş, başka bir ifade ile ölen kimse tarafından tecrübe edilen bir olay olmaktadır.¹⁶

Bu itibarla Kur'ân'ın gerçek hayat olarak nitelendirdiği¹⁷, hiçbir canın başka bir cana fayda vermeyeceği¹⁸ ve Allah'a döneceğimiz o günden korunmamız gerektiğini¹⁹, ve yine Kur'ân'ın o günde, ne babanın evladına ve ne de evladın babasına hiçbir biçimde fayda veremeyeceği bir gün olarak nitelediği ahiret günü²⁰, hiç şüphesiz, her canlı için mutlaka tahakkuk edecektir.²¹

¹⁴ Seyyid Kutub, *fi Zülâli'l-Kur'ân*, Beyrut, tsz. IV. 2482, VI, 3773; *Kur'ân'ı Kerim ve Açıklamalı Meali*, Komisyon, D.İ.A. Ankara, 1993, s. 348.

¹⁵ Anter, Ahmed, Hassad, *el-İmanu bi'l-Yevmil'l-Âhir ve Eseruhu fi's-Sulûk*, bkz. Mecelletu'l-Ezher, 47.Yıl, C.3.1995 h. s. 314.

¹⁶ İzzî, Alî b. Muhammed, *Şerhu'l-Akîde et-Tahaviyye*, Mısır, tsz. s. 400, 401.

¹⁷ bkz. Ankebût, 29/64.

¹⁸ bkz. İnfitar, 82/19.

¹⁹ bkz. Bakara, 2/281.

²⁰ bkz. Lokmân, 31/33.

²¹ bkz. Al-i İmrân, 3/185.

Dolayısıyla herkes, öldükten sonra dirilecek ve dünyada yaptığı amellerinden hesaba çekilecektir.²² Yine Kur'ân'î ifadeye göre, kişi kıyamet gününün dehşeti karşısında, kardeşinden, annesinden, babasından, eşinden ve çocuklarından kaçacaktır.²³ Ve o gün nice yüzler ağaracak, nice yüzler de kararacaktır.²⁴ Nitekim, peygamber olmasına rağmen Hz. İbrahim bile, “*İnsanların dirilecekleri gün beni mahcup etme.*”²⁵ şeklinde Allah'tan niyazda bulunmuştur.

Esasında ahirete iman, semavî dinlerin, diğer bir ifade ile Allah inancına sahip dinlerin kabul ettiği bir akidedir. Çünkü her peygamber, özü bakımından aynı haberi getirmiş ve ahiret hayatını kendi toplumuna anlatmaya çalışmış, insanları ona imana çağırmıştır. Ancak Kur'ân'ı Kerim'den önceki semavî kitaplar, gerek otantik gerekse apokrif kabul edilen nüshalarında, ahiret inancına yer vermekle beraber, bu konu hiçbir zaman Kur'ân'da yer aldığı şekliyle etkileyici ve kapsayıcı değildir.²⁶

Kitap Ehli her ne kadar ahiret gününe iman etseler de, onların bu konudaki düşüncelerinin bir çoğu tashihe muhtaçtır. Mesela Hıristiyanlar; Yesû'un, yani Hz. İsa'nın kendisini insanlara feda edeceğini, böylelikle de hatalarının cezasından kurtulacağını zannederler. Bu görüş, Hintliler'in, Kirişna, Buda ile ilgili söyledikleriyle örtüşmektedir. Yahudiler'in ahiretle ilgili inanç bozuklukları Hıristiyanlar'ın içinde buldukları yukarıda anlatılan çelişkilerden farksızdır.²⁷ Diğer taraftan bazı batılı yazarlar da Kur'ân'da yer alan ahiretle ilgili tasvirlerin, Hz. Peygamber'e Hıristiyanlık'tan intikal ettiğini ileri sürmektedirler. Mesela bu konuda Rosenthal şöyle demektedir; “İsrailiyat ile ilişkili olarak temas ettiğimiz İslâm'ın ahiret inancında, Yahudilik unsuru meselesi özel bir önem arz etmektedir.

²² bkz. Zilzâl, 1-8.

²³ bkz. Abese, 80/34, 36.

²⁴ bkz. Al-i İmrân, 3/ 106.

²⁵ Şu'arâ, 26/87.

²⁶ bkz. el-Akkâd, Abbas Mahmud, *el-Felsefu'l-Kur'âniyye*, Kahire, tsz. s. 164, 165; Topaloğlu, Bekir, *Ahiret* mad. bkz. D.İ.A. İst. 1989. 1, 544, 545.

²⁷ es-Seyyid Sabık, *a.g.e.* s. 265.

Şimdiye kadarki yaygın kanaate göre Muhammed ve onun getirdiği dinin yorumcularına bu malzeme Hıristiyanlıktan intikal etmiştir. Bunun Book of Jubiles ve Azra gibi, Kitab-ı Mukaddes'in Yahudiliğe ait kısımlarından farklı olan apokrifal ve vahyi naslardan geçmesi bu görüşü kuvvetlendirmektedir. Ancak Lut gölü parşömenleri arasında bu tür metinler bulmamız ve parşömenlerle bu genel literatür arasında oldukça göze çarpan bir alaka tesbit etmemiz sebebiyle, bu yazıların aynı zamanda Arabistan Yahudileri arasında da mütedavil olduğu düşüncesi hiçbir zaman imkânsız görülmemelidir..."²⁸

Aslında ilâhî dinlerde iman ve ahlâk esaslarının ortak olduğu bilinen bir gerçektir ve bu ortaklık tabii karşılanmalıdır. Fakat Hz. Peygamber'in, gaybe dayanan bu bilgileri onlardan almış olduğunu isbat etmek bize göre mümkün değildir. Çünkü Ahiretle ilgili bilgiler, ancak vahiy kanalıyla öğrenilebilen esaslardır.

Gerçekten de Kur'ân incelendiğinde onun ahiret hayatına iman ilkesine büyük önem verdiği görülecektir. Belki de bu yüzden olacak ki, Kur'ân, Ahirete iman etmeyi, Allah'a imanın hemen arkasından zikretmektedir. Nitekim O, müminleri överken "*Onlar Allah'a ve ahiret gününe inanırlar.*"²⁹, kâfir ve münafıklardan bahsederken de, "*Onlar Allah'a ve ahiret gününe inanmazlar.*"³⁰ açıklamasını yapmaktadır.

Kur'ân'm Ahiret inancına gösterdiği ihtimamın, ilk önce, Cahiliyye Araplarının, ölümden sonra dirilişi inkâr etmelerinden kaynaklandığı düşünülebilir.³¹ Zira Kur'ân'ın naklettiğine göre onlar; "*Hayat ancak dünya hayatıdır. Biz tekrar dirilecek değiliz.*"³² demekteydiler. Kur'ân'm bir başka pasajında da, Arapların çok net biçimde yeniden dirilişi inkâr ettikleri

²⁸ Ervin I. J. Rosenthal, *Judaism and Islâm*, 1961, New York. s. 17.

²⁹ bkz. Al-i İmrân, 3 / 114; Tevbe, 9 / 44; Mücadele, 58 / 22.

³⁰ bkz. Bakara, 2 / 264; Tevbe, 9 / 29, 45.

³¹ Kutub, Muhammed, *es-Sekafetu'l-İslâmiyye*, Makka. tsz. s.20.

³² En'am, 6 / 29.

nakledilmektedir. “Kafirler birbirlerine şöyle dediler: (Vücudunuz) parça parça ayrılıp toprak olduktan sonra yeniden yaratılışla dirileceğinizi haber veren bir adam gösterelim mi size? Acaba o, Allah’a karşı yalan mı uydurur. Yoksa onda bir delilik mi var? Hayır! Ahirete inanmayanlar azaptadırlar ve derin bir sapıklık içindedirler.”³³

Diğer taraftan bu âyetler, Arapların bu meseleyi hafife aldıklarını, gülüp geçmek için anlatılan gülünç kıssalar mesabesine indirdiklerini göstermektedir.³⁴ Adeta durum şöyledir: Bir adam gelmiş, güneşin batıdan doğduğunu söylüyor ve buna benzer hurafe şeyler anlatıyor. Bunun için de onlar, böyle bir düşünceyi getiren kişiyi, etrafına inanılmayacak ve gülünç haberler yayan kimseye benzetiyor ve dolayısıyla alaya almaya çalışıyorlar.³⁵ Bu insan, onların nazarında ya Allah’a iftirada bulunmuş veya bunamış mecnun (deli) bir kimse gibi saçma sapan konuşmaktadır.³⁶

Yine Araplar, Hz. Peygamber tarafından Ahirete imana çağrıldıklarında, onu alaya almışlardı. “Dediler ki, ‘sahi biz ölüp de bir toprak ve kemik yığını haline gelmişken, mutlaka yeniden dirileceğiz öyle mi?; ‘hakikaten gerek bize, gerekse, daha önce atalarımıza böyle bir vaadde bulunuldu; (fakat) bu geçmiştekilerin masallarından başka bir şey değildir.’”³⁷ Görüldüğü gibi, Cahiliyye çağı Arapları, tüm düşünce ve gayretlerini, adeta ahireti inkar üzerinde yoğunlaştırmışlardı. Şüpheli ve günlük tecrübeye çok bağlı olan bir şahsın, tamamen dağılmış olan bir insan vücudunun tekrar eski şeklini alarak yeniden hayata dönebileceğine kolayca inanması ve Ahirette hesap vereneği kabul etmesi zordur.³⁸ Çünkü onlar, Kur’ân’ın ifadesiyle, “âyetlerimizi tanımayarak inkar

³³ Sebe’, 34 / 7, 8.

³⁴ el-Kurtûbî, a.g.c. XVI, 169.

³⁵ er-Razî, Fahrüddin, *et-Tefsîru 'l-Kebîr*, Beyrut, tsz. XXV, 211

³⁶ el-Merâğî, Ahmed Mustafâ, *Tefsîru 'l-Merâğî*, 1953, b.y.y. XXII, 61.

³⁷ Mû'minûn, 23/82,83.

³⁸ Diraz, Abdullah, *Kur'ân'ın Anlaşılmasına Doğru*, (terc. Salih Akdemir). 1983. 1. baskı, b.y.y. s.86.

etmişler ve: 'Sahi bizler, bir kemik yığını ve kokuşmuş toprak olduktan sonra yeni bir yaratılışla diriltilmiş mi olacağız?' demişlerdir."³⁹

Mekke müşriklerinin ahiret inancıyla ilgili bu alaylı tavrılarının sebebi, müşrik inanç sisteminde hükümün, Allah ile beraber sözde ilahlara dağıtılmış olması sonucunda ortaya çıkan güç boşluğundan kaynaklandığı söylenebilir. Bu tutum ve davranışı ile putperest Araplar, esasında taptığı ilahların da güçsüz ve tapılmaya layık olmadığını göstermektedir.⁴⁰

Gerçekten, ölüm, İslâm öncesi Araplarca bir yok oluş olarak kabul edilmiştir. Onlara göre ölüm bir son idi. Bu nedenle de ölümden sonrasını hemen hemen hiç düşünmüyorlardı. Onların çoğuna göre⁴¹ bu dünya hayatından sonra hiçbir şey olamaz, vücut toprağa gömülünce çürür toprak olur, ruh ise bir rüzgar gibi uçup gider.⁴² Hatta onlar, bu konuda emin olduklarından dolayı yemin dahi ediyorlardı. Nitekim Kur'an, "Allah onları diriltmeyecektir diye var güçleriyle Allah adına yemin ettiklerini söylemektedir."⁴³

O, dönem şairlerinden Abîdu'l-Abras'da bu konuda şöyle demektedir.

هل نحن الا كالأجساد نمر بها تحت التراب وأرواح كأرواح

"Biz (neyiz) toprağın altına götürdüğümüz bir vücutla, rüzgarlar gibi uçup giden ruhlardan ibaret değil miyiz?"⁴⁴

Görüldüğü gibi, İslam'dan önceki dönem insanı, dünyada her şeyin boş olup, onun ötesinde de hiçbir şeyin mevcut olmadığını ve dolayısıyla da, kişinin şu fani hayatın, mümkün olduğu kadar tadını çıkarması gerektiğini tavsiye

³⁹ İsrâ, 17/98.

⁴⁰ Paçacı, Mehmet, *Kur'an'da ve Kitab-ı Mukaddes'te Ahiret İnancı*, İst. 1994, s. 78.

⁴¹ Izutsu, Toşihiko, *Kur'an'da Allah ve İnsan*, (terc. Süleyman Ateş), İst. tsz. s.117.

⁴² Cahiliyye Araplarının ahiret inancıyla ilgili geniş bilgi için bkz. Güllüce, Veysel, *Kur'an'ı Kerime Göre Ahiretin Varlığı*, (Basılmamış doktora tezi), Erzurum, 1996.

⁴³ bkz. Nahl, 16/38.

⁴⁴ Abîdu'l-Abras, *Divan*, Beyrut, 1964. s.51.

etmektedir.⁴⁵ Yine o dönem şairlerinden Tarafa'ya göre de, ölüm bir sondur. Bu nedenle insan için yapılacak en iyi şey, bütün varlığıyla hayatın zevklerini yaşamak olmalıdır, o, şöyle der:

ألا أيهذا الا ثمي احضر الوغي و ان اشهد اللذات هل انت مخلدي .

“Ey sen! Savaşmış ve zevk peşinde koştuğum için beni kınayan! Ebedi kılabilir misin peki mevcudiyetimi (bu dünyada)?”⁴⁶ Görüldüğü gibi bunlara göre ölümle herşey bitmiştir. Böylece dünyadaki hayatın bir takım güzelliklerini bir süre için elde etmekten başka bir çare yoktur. Dolayısıyla ölümün korkunç yok edici karartısı, insan için bu güzellikleri anlamsız hale getirmektedir. Halbuki Kur’ân, ahiret ile dünyadaki varoluşa bir amaç kazandırmaktadır. Ona göre insan artık ölümle yok olmamaktadır.⁴⁷

İşte bu düşünceden hareketle, Cahiliyye döneminde bitip tükenmek bilmeyen karışıklıkların ve kabile savaşlarının, bu inançsızlığın bir tezahürü olduğunu söyleyebiliriz. Bize göre müşrik Arapların Ahiret inancını kabul etmeme sebeplerinin bir diğeri de, dünyaperest olmalarıdır. Zira aşırı şekilde dünyaya bağlılıkla ölüm ötesini reddediş, çoğu kez birbirini doğru orantılı olarak etkilemekte, böyle bir anlayış çerçevesinde biri diğeri tamamlamaktadır. İşte yeniden dirilmeyi ve hesaba çekilme gerçeğini reddeden Mekkeliler, karşımıza çok gayretli, zeki ve kabiliyetli tüccarlar; dünya arzusu ile dolu iş adamları olarak çıkmaktadırlar.⁴⁸ Zaten Kur’ân, onların yazın ve kışın ticaret için seyahate çıktıklarından bahseder.⁴⁹

Burada şunu da belirtmemiz gerekir ki, Cahiliyye Araplarında oturmuş köklü bir inanç sistemi yoktu. Bu sistemde ilah mefhumu, o toplumun kendine has

⁴⁵ İzutsu, *Kur’ân’da Dini ve Ahlakî Kavramlar*, (terc. Salahattin, Ayaz) İst. tsz. s. 78.

⁴⁶ bkz. ez-Zevzenî, Ebû Abdillâh el-Hüseyn, *Şerhu Mu’allakatu’s-Sab’*, b.y.y. tsz. s.60.

⁴⁷ Paçacı, a.g.e. s. 121.

⁴⁸ İzutsu, *Kur’ân’da Dini ve Ahlakî Kavramlar*, s. 80. 81.

⁴⁹ bkz. Kureyş, 106/1, 2, 3.

kültürü çerçevesinde belirlenmişti. Ve bu sistemde, gerçek Allah inancına rastlamak bazı istisnalar hariç, mümkün değildi. Böyle bir inanç olmayınca, insanı ölümden sonra diriltecek ve onu hesaba çekecek kudrete sahip bir ilaha inanmak zordu. İşte böyle bir inanç sistemi, toplumu sorumsuz yaşayan ve her hangi bir manevi bağı olmayan bireyler haline getirmişti.⁵⁰

Diğer taraftan Kur'ân'ın Ahiret gününe verdiği önem Cahiliyye Araplarının inkârlarına karşı bir cevap olarak kabul edilse bile, insanların grup grup Allah'ın dinine girmelerinden sonra da, Kur'ân'ın, yine aynı noktaya dikkat çekmesinin arkasında daha başka sebepler aranabilir. Mesela son inen âyetlerden⁵¹, “Allah'a döneceğiniz günden korkun, sonra herkese kazandığı tamamen ödenecektir ve onlar zulme de uğramayacaklar.”⁵² pasajı bu bakımdan dikkat çekicidir.

Demek ki, Kur'ân'da ahiret inancını doğru anlama, insanın dünya hayatının gereği gibi kurulması ve sürdürülmesi için gerekli bir inanç olarak ortaya çıkmaktadır. Nitekim Kur'ân, devamlı olarak ahirette cereyan edecek olaylara dikkat çeker ve mesela şöyle der: “Biz de zebanileri çağıracağız.”⁵³; “Ahiret azabı (dünyadakinden) daha büyüktür.”⁵⁴; “Onlar için bizim katımızda bukağlar, cehennem, boğazı tıkayan bir yiyecek ve can yakan bir azap vardır.”⁵⁵; İnsan Rabbine döndürülecektir.”⁵⁶ Bunlar ve benzeri âyetler, insanı hesaba çekecek bir gücün, bir kudretin olduğunu hatırlatarak, bu işin ciddiye alınmasını ve hayat tarzının buna uygun olarak sürdürülmesini istemektedir.⁵⁷

⁵⁰ Paçacı, a.g.e. s. 81

⁵¹ bkz. ez-Zerkeşî, Bedruddin Muhammed. *el-Burhan fi Ulûmi'l-Kur'ân*. Beyrut, 1988, I. IV.

⁵² Bakara, 2 / 281.

⁵³ Alak, 96/18.

⁵⁴ Kalem, 68/33.

⁵⁵ Müzzemmil, 73/12, 13.

⁵⁶ Alak, 96/8

⁵⁷ Paçacı, a.g.e. s. 127.

Öte yandan yaratılış itibariyle insana; kadın, çocuk, mal, mülk, süslü ve çekici gösterilmiştir.⁵⁸ Binaenaleyh bu çekicilik, insanoğlunu bunları elde etmek için çalışıp çabalamaya zorlamaktadır. Yoksa insanı evinden, barkından koparıp gurbet ellere sevk eden ve hatta çok zor şartlar altında yabancı diyarlarda çalıştıran bu duygu ve hislerden başka ne olabilir.? Kaldı ki, insanın dünyada belirli bir noktaya ulaşip orada durmasını engelleyen dini bir müeyyide de bulunmamaktadır. Aksine dinimiz, “*İnsan için kendi çalışmasından başka bir şey yoktur*”⁵⁹, ve iki günü eşit olan zarardadır⁶⁰ şeklinde prensipler de koyarak, insanı daha çok çalışmaya teşvik etmektedir. Demek ki insanoğlunun bu çaba ve gayretlerini, istek ve arzularını, İslam’ın çizmiş olduğu hudutlar ve meşru gayeler belirlemeli ve kontrol altına almalıdır. Bunun için de kuvvetli kural ve kaidelere ihtiyaç olduğu çok açık ve net olarak kendini göstermektedir. Aksi takdirde yeryüzünü imar etmek ve Allah’ın dünyadaki halifesi durumunda olan insan, orayı savaşların, kargaşaların hüküm sürdüğü bir arenaya çevirir

Bu itibarla denebilir ki; Ahiret inancı aynı zamanda; **İnsanı Allah’ın çizmiş olduğu hudutlar dahilinde yaşamaya zorlayan bir kontrol mekanizmasıdır.**⁶¹ Böylelikle, Allah’a ve ahiret gününe iman, müslümanın en bariz ve başta gelen özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sebeptendir ki Kur’ân, “*Onlar gaybe iman ederler*”⁶² demektedir. Çünkü Allah’a ve ahiret gününe imanın merkezinde gaybe iman vardır. İşte burada Cahiliyye anlayışıyla İslâm düşüncesi arasındaki fark ortaya çıkmaktadır. Zira Cahiliyye zihniyetine göre, gaybe iman ilkeliktir. Çünkü onlar, görünmeyen varlıklara inananları, gericilik,

⁵⁸ bkz. Al-i İmrân, 3/14.

⁵⁹ Necm, 53 / 39.

⁶⁰ el-Aclûnî, İsmail b. Muhammed, *Keşfu'l-Haflâ ve Muzilu'l-İlbâs*, Beyrut, 1985, s. 127.

⁶¹ Kutub, Muhammed, *İslâm'da Ferî ve Cemîye*, (terc. Mehmet Süslü) İst tsz s. 307.

⁶² Bakara, 2/4

yobazlık beceriksizlik ile suçlarlar. Ve onlara göre bu gibi duygu ve düşünceler hurafedir.⁶³

Halbuki, gerçekte durum böyle değildir. Çünkü Kur'ân devamlı dünya ahiret dengesini beraber işler. Nitekim o şöyle der: “Allah'ın sana verdiği nimetlerle ahiret yurdunu gözet. Dünyadan da nasibini unutma. Allah'ın sana yaptığı iyilik gibi, sen de başkalarına iyilikte bulun. Yeryüzünde bozgunculuk isteme. Çünkü Allah bozguncuları sevmez.”⁶⁴ Dolayısıyla Kur'ân, insanın dünyadan elini eteğini çekmesini, mutlak zühd yoluna girmesini veya kendisini tamamen ibadete vermesini istemediği gibi, kendisine tabi olanların tamamen dünyaya bağlanmalarını, sırf onun için çalışmalarını da kabul etmez.⁶⁵ Diğer bir ifade ile Kur'ân, insandan dünya nimetlerine karşı olumsuz bir tavır takınmasını istememektedir. Aksine onun insanlara tavsiye ettiği hayat tarzı, bu nimetlerden faydalanmanın belli bir ölçü ve düzene göre olmasıdır. Bunun aksine görüş beyan etmek, Kur'ân'ın, insanı kendisiyle karşı karşıya getirdiğini söylemekten farksız olur. Halbuki Kur'ân; bu konuda insanlara sunduğu ölçüler ve belirlediği sınırlarla insanın kendisiyle, toplumla ve tabiatla zıtlaşmasının önünü almayı hedeflediğini söylemektedir⁶⁶.

Bundan olacak ki, Hz. Peygamber bu konu üzerinde hassasiyetle durmuş ve insanın kendi fitratıyla zıtlaşmasının önüne geçmeye çalışmıştır. Nitekim onun bir gün Kıyâmet alametlerinden söz etmesi, bir grup sahabeyi derinden etkiler. Bunun üzerine onlar, Osman b. Maz'un'un evinde toplanarak, sürekli olarak oruç tutmaya, geceleri namaz kılmaya, yatakta yatmamaya, nefsin hoşuna giden gıdaları yememeye ve kadınlara yaklaşmamaya söz verirler. Bu olayı duyan Hz. Peygamber hemen yukarıda sözü edilen kişinin evine gider ve onlara, “Ben

⁶³ Kutub, a.g.e. s. 308

⁶⁴ Kasas, 28/77

⁶⁵ Zuhayli Vehbe, *Fert ve Topluma Kur'ân'ın Mesajı*. (terc. H. İbrahim, Kutluay), İst. 1995, s. 5.

⁶⁶ Özsoy, Ömer, *Sunnetullah*, Ankara, 1994, s. 114.

bununla emrolunmadım; nefsinizin, sizin üzerinizde hakkı vardır. Bazen oruç tutun bazen tutmayın. Gecenin bir kısmında da uyuyun. Ben geceleri bazen kalkar namaz kılarım, bazen de yatar uyurum. Bazen oruç tutar bazen de tutmam. Et ve yağ yerim. Kim benim sünnetimden ayrılırsa benden değildir”⁶⁷ der. Bu ve benzeri olaylar gösteriyor ki, İslam bir denge dinidir. İster maddî isterse manevî açıdan olsun, her türlü aşırılığa kapılarını kapatmış ve dünya menfaatleri ile ahiret menfaatlerini düzenli şekilde bir araya getirerek insanlara erişilmez bir medeniyet örneği sunmuştur.

Bütün bunların yanında o, işlerini sağlam yapmak, yeryüzünde fesat ve bozgunculuk çıkarmamaları için insanlara emir ve tavsiyelerde bulunmayı, beşeri hayatın işlerini düzene koymak için de ellerinden gelen çaba ve gayreti göstermelerini ve her işi hak ve adalet esası üzerine bina etmelerini onlardan istemiştir.⁶⁸

Bu itibarla diyebiliriz ki; ahiret inancı, bizim dünyaya karşı olabilecek aşırı meylimizi kontrol altına almaktadır. Zira, ahiret gününe iman etmeden hayat, sağlıklı bir biçimde rayına oturmaz ve gerçek rotasını bulamaz. Burada “iman” derken, gerçek “iman”ı, yakın derecesine ulaşan imanı kastediyoruz. Çünkü, Ahiret gününe gerçek anlamda imanı olmayan şöyle düşünür. “Ömür denilen şey bir daha ele geçmeyen bulunmaz bir fırsattır. Ne kadar uzun olursa olsun, yine de kısa sayılır. Bir yıl dahi olsa, bu ömür ele geçmiş bir fırsattır”. İçinden geçen bir ses şöyle der: “Bir daha dönmemek üzere geçip giden şu sınırlı kısa dönemin lezzetlerinden mümkün olan son hadde kadar faydalanmalı ve tat almalısın.”⁶⁹ Hiç şüphesiz inananlardan da bu düşünceye açık olanlar bulunabilir, fakat bize göre Ahirete gerçek manada iman edenler böyle bir düşünce içerisinde olmamalıdır.

⁶⁷ Müslim, *a.g.e.* Nikâh, 5. Ayrıca bkz. Kırcı, Celal, *İlimler ve Yorumlar Açısından Kur'ân'a Yönelişler*, İst. tsz. s. 136.

⁶⁸ Zuheyli, *a.g.e.* s. 122.

⁶⁹ Kutub, *a.g.e.* s. 306.

Dünyayı bir ganimet yeri sayan insan, helal-haram demeden, mal toplar ve onu ister meşru ister gayr-i meşru olsun, düşünmeden harcar. Ve bunun neticesi olarak da toplum, herkesin birbirini ezdiği ve birbirini aldattığı, yolsuzlukların yayıldığı, mal ve can güvenliğinin tehlikede olduğu bir yer haline gelir. Fakat Ahirete gerçek manada inanan insan için durum çok daha farklıdır. Zira o, inanır ve bilir ki, kendisine cennette, “Gözlerin görmediği ve hiç kimsenin aklına gelmeyen nimetler”⁷⁰ hazırlanmıştır.

Hiç şüphesiz bu düşünce, “inanan insan, dünya nimetlerini terketmelidir” şeklinde yorumlanamaz. Bazıları bu düşünceyi yanlış değerlendirerek, ahiret inancının, müslümanları dünya hayatını ihmal etmeye, onları, ondan uzaklaştırmaya ve böylelikle de dünyayı zalim ve isyankarlara bırakmağa sevkettiğini söyleyerek büyük bir yanlış içine düşmüşlerdir. Çünkü Kur’ân, her ne kadar ahiret hayatını dünyadan daha hayırlı kabul ettiğini, dolayısıyla esas kazanılması gerekenin ahiret yurdu olduğu üzerinde titizlikle dursa da, o, dünya hayatını bütünüyle de küçümsemez. Zira dünya hayatı dış duyuların hayatıdır ve bunlar olmadan ahiret de kazanılmaz. Bunu söyleyenler, kilise inancındaki ahiret düşüncesi ile İslam inancındaki ahiret düşüncesini birbirine karıştırmaktadırlar.⁷¹ Az önce de ifade edildiği gibi, İslam hiç bir zaman dünyayı terketmeyi istememiştir, aksine dünyayı Ahretin tarlası olarak kabul etmiştir.⁷² Demek ki İslam’a göre dünya bir vasıta, araçtır. İnsanın önüne konulan ve gidilmesi kaçınılmaz olan ahiret yurdunda, kaybeden veya kazanan olabilmek, dünya denilen vasıtanın gayesine uygun kullanılmasına bağlıdır. Bu sebeple dünyanın kendisi bir imtihan unsurudur. İnsandan beklenen bu imtihanı iyi bir notla aşmaktır.⁷³

⁷⁰ bkz. el-Buhârî, a.g.e. Dedu’l-Halk, 8

⁷¹ bkz. Faiz Ahmed, *el-Yevmu’l-Ahr fi Zilâli’l-Kurân*, Beyrut, 1989, s.5.

⁷² bkz. el-Aclânî, a.g.e. I, 495

⁷³ Doğan, Cemal, *İlâ Hâdisesinin İçümai Buudu*, bkz. Yeni Ümit, sayı, 33, s. 8

Konunun daha iyi kavranılması için şöyle bir örnek verebiliriz: Dünya hızlı giden son model bir araba gibidir. Bilindiği gibi şoför, ani bir tehlike anında arabayı durdurmak isterse firene basması gerekir; böyle bir durumda freni olmayan araba nasıl ki insanı felakete götürürse, aynı şekilde Ahirete iman da, dünyanın sonu gelmeyen istek ve arzularını kontrol altına alma hususunda arabanın freni mesabesindedir. Buradan hareketle denebilir ki, insanoğlunun dünya ve ahiret mutluluğu ancak ve ancak Ahirete tam bir imanla gerçekleşeceği için, Allah (c.c), Kur'an'da ısrarla ahirete imandan bahsetmektedir.

Ahiret İnancının Faydaları

A- Bireysel Açıdan:

1- Her şeyden önce, inanç esaslarından olan Ahirete iman, mutluluğun kaynağı, her türlü iyiliğin ve kurtuluşun temelidir. Nitekim büyük düşünür Sokrat (öl. M.Ö. 399) mutluluğu, "İnsanın kendi kendisiyle uyum halinde olmasıdır." diye tarif etmiştir.⁷⁴ İnsanın kendi kendisiyle uyum halinde olabilmesi içinse öldükten sonraki hayata inanması gerekir. Çünkü insan yaratılıştan gelen bir duyguyla yok olmaktan korkar ve ondan hoşlanmaz. Dolayısıyla o, varolmayı ve varlığını sürdürmeyi sever. Böylelikle de öldükten sonra var olacağına ve kendisini var edenin bulunduğuna inandığı anda önemli bir problemi çözmeye huzurunu yaşar. Kişide böyle bir inanç olunca gönlünde bazı ümitler belirebilir ve böylelikle ferahlar.⁷⁵

2- Ahirete iman olmadan kişinin müslüman olması, İslam dairesine girmesi mümkün değildir.⁷⁶ Çünkü bugüne iman, kişiyi kainatı Yaratana götürdüğü gibi, bu alemin sonunun ne olacağını da ona öğretmektedir. İnsan şayet bu bilgiyi kaybederse, o kişinin yaşamı, içinden çıkılmaz, gayesiz bir hal alır. Ve böyle bir

⁷⁴ bkz. Çubukcu, Agah, *İslam Felsefesinde Allah'ın Varlığının Delilleri*, Ankara, 1987, 69.70. 5. baskı.

⁷⁵ a.g.e. a.y. krş. Toprak, Süleyman, *Ölümden Sonraki Hayat*, 1994, b.y.y. s. 25. 6. baskı.

⁷⁶ Anter, a.g.e. s. 314.

kişi artık hayvanların derekesine düşer. Çünkü o, genelde sadece iç güdülerine göre hareket eden, yüce değer ve kıymetlere önem vermeyen, maneviyatını kaybetmiş bir şahıs olur.⁷⁷

3- Mümin, ahiret hesabından korktuğu için, ibadet ve taatlarını yerine getirme hususunda gayet dikkatli davranır ve bu konuda kendisine yardım etmesi için devamlı Allah'a yalvarır.⁷⁸ Böylelikle de Allah (c.c.)'a olan kulluğu ve bağlılığı devam eder.

4- İnsan, fitratı gereği, ebedilik özlemi duyar. Dolayısıyla ölümden sonraki âlemde ebedî olmayı arzuladığı gibi, bu dünyada da eserleri ve hatırasıyla sonsuza kadar yaşamayı ve sevenleri tarafından unutulmamayı arzular. Mısır Firavunlarının, zavallı insanlara bin bir eziyetle diktirdikleri piramitler hep bu gaye ile inşa ettirilmiştir.⁷⁹ Ebedilik özlemi çerçevesinde dokunmaya çalışılan motifler, Gilgamiş destanı ve İskender efsanesine ölümsüzlük kazandıran “ab-ı hayat”⁸⁰ şeklinde anlatılmıştır. Şeytanın insanoğlunun atası olan Hz. Adem'i kandırarak cennetten çıkarmasına sebep olan şey, Hz. Adem (a.s.) de bulunan bu ebedilik özlemidir.⁸¹

Flozof Thales (öl. M.Ö. 545), kendisinde ölümsüz bir ruh olduğuna inananların hayvanlık derekesinden daha aşağı bir mertebede olduklarını belirterek, ruhun ölümsüzlüğüne inanan insanların diğerlerinden çok daha farklı olacağını ifade etmiştir.⁸² Gerçek anlamda ruhun ölümsüzlüğüne inanmak da bir yerde Ahirete inanmakla gerçekleşir. Zira hayvanlar düşünmez. İnsan ise böyle bir durumda akli olduğu halde onu kullanmayan düşüncesiz ve anlayışsız bir hale

⁷⁷ es-Seyyid Sabık, a.g.e. s. 259

⁷⁸ bkz. Al-i İmrân, 3/192.

⁷⁹ Toprak, a.g.e. s.19, 20.

⁸⁰ Geniş bilgi için bkz. Ocak, Ahmet Yaşar. “Ab-ı Hayat” mad. bkz. D.İ.A İst. 1988. I. 1.

⁸¹ bkz. AraĖ 7/20, Taha, 20/12.

⁸² bkz. Keklik. Nihat, *Felsefe*. İst. 1978, s. 180.

gelir. Ve dünyanın oyun eğlenceden ibaret olduğunu, hesap ve kitabın olmayacağını zanneder.⁸³

5- Ölümünden sonra hayatın devam edeceğini, bir başka alemin var olduğunu, insanın iç güdüsel olarak sezmesi, ahiret inancının dayandığı en önemli psikolojik temeldir. Bir başka âlemde de olsa, hayatın ebediliğini arzu etmek, insan ruhundaki hafife alınması mümkün olmayan en hakim istektir.⁸⁴ Bu istek de sadece ahirete gerçek bir imanla, sıcaklığını ve yaratıcılığını sürdürür. Diğer taraftan, aklen de böyle bir günün olması kabul edilir. Çünkü İnsanlar, Allah'ın kendilerinden istediği genel kuralları elde edebilecek ve uygulayacak bir cevher ve sûret içindedirler. Bunun içindir ki, ruhun kendisiyle filizlenmiş olan böyle bir kanuna uyanların bedbaht, isyan edenlerin de mutlu olmasını düşünmek akılla asla bağdaşmaz. Kaldı ki; bu kanunu ruhta filizlendiren hikmetin, azap ve saadet eylemini dünya hayatından sonraki bir hayatta gerçekleştirmesinde de bir çelişki yoktur.⁸⁵ Bir edibin dediği gibi, eğer Allah ve ebedî bir hayat olmasaydı, insanlar kainatı ve kendi doğum günlerini lanetle yadette zorunda kalırlardı. Fakat Allah ve ahiret inancı kişinin kalbinde yer edince yaşam, hayır ve saadetten; dünyada güzel ahlâkın kemalinden ve faziletten, sonsuz kutsiyetin yükseldiği bir yerden ibaret olmuş olur.⁸⁶

6- Bireysel açıdan ahiret inancının insana kazandırdığı faydalardan biri de, ümitlerin yenilenmesi, acıların dindirilmesi ve karşılaşılan zorlukları aşma hususunda yardımcı olmasıdır. Zira bu iman, insanı karşılaştığı her türlü musibet ve felaketlere tahammül etmeğe, engelleri aşmağa ve başına gelen felaketler karşısında ümitsizliğe düşmemeğe muktedir kılar. Çünkü böyle bir imana sahip olan kişi, bunların Allah'tan geldiğine, dünyada gönül rızasıyla katlandığı

⁸³ Anter, a.g.e. s. 315.

⁸⁴ Tabbara, Abdulfettah Araf, *Ruhu'd-Dini'l-Islami*, Beyrut, 1988, s. 120.

⁸⁵ Akkâd, a.g.e. s. 161.

⁸⁶ Tolstoy, *Ölüm*, Terc. Ali Fuad, İst. 1340, s. 34. 35.

sıkıntıların hepsinin karşılığını ahirette Allah'ın kendisine vereceğine inanır. Ve bu gibi sıkıntılar karşısında metanet gösterir.⁸⁷

7- Ahirete gerçek anlamda inanan insanlarda ölüm korkusu asgari seviyelere iner. Çünkü bu durumdaki insanlar, ölümün gelmesinden ve bu sebeple dünyayı terketmelerinden dolayı değil, sadece ölümden sonraki durumları hakkında endişe ve tasa taşırlar. Zira onlar, dünyada geçici zevkler peşinde koşarak ebedî hayatlarını unutmamış, aksine dünya hayatını ganimet bilerek Ahiretin hazırlığını da burada yapmışlardır. Anlatıldığına göre Muaz b.Cebel ölümü yaklaştığında şöyle demiştir: “Kendisine muhtaç olduğum bir anda gelen ziyaretçi hoş geldin. Ey Rabbim sen biliyorsun ki, ben bu dünyada mal-mülk sahibi olmak (nehirler akıtmak, ağaçlar dikmek) için kalmayı sevmedim. Bilakis ben dünyayı uzun gecelerde ibadet, sıcaklarda oruç, zikir halkalarına katılarak alimleri dinlemek için sevdim.”⁸⁸

8- Genel olarak insandaki fitri özelliklerinden biri de adalet duygusudur. Bütün insanlar adaleti yerine getirmeseler de, dünya, hiçbir zaman bu duygudan mahrum olan insanlardan hali olmamıştır. Yani bu âlemde, başkalarının hak ve hukukunu gözeten, adaletli davranmak için her türlü zorluğu, sıkıntıyı göze alanlar vardır; eğer ölümlerle mutlak bir sona ulaşıyorsa, adaletli ile adaletsiz arasında, nihaî noktada, ne fark olacaktır.⁸⁹

9- Ahiret inancı, psikolojik olarak da insanı rahatlatır. Kendisine zulmeden ve kendisinden güçlü olan insanlara karşı yapamadığı mücadelenin hesabını, ahirette görmek ümidiyle rahatlar. Dolayısıyla İnsanın öte dünya olmadığını kabul etmediğinde bu dünya hayatının hiçbir anlam ifade etmeyeceği görüşüne herkesin katılması zorunlu olmasa da, bilincinin devamını eksiztansiyel bir mesele olarak

⁸⁷ Toprak, a.g.e. s.29

⁸⁸ el-Harisu'l-Muhasibi, *Risaletu'l-Mustersidin*, tahk. Abdulfettah Ebu Cüdde, Beyrut, 1983, s. 69. 5.baskı.

⁸⁹ Aydın, Mehmet, *Din Felsefesi*, İzmir, 1990, s. 192

alan insanın ve ahlakî değerlerin objektifliğini kabul eden biri için “Ahirete iman” bir ölüm kalım problemi olarak ortaya çıkmaktadır.⁹⁰

10- Kur’ân ahiretle ilgili âyetleri insanın önüne serdiğinde, onun hayatını devamlı ahiret düşüncesiyle özdeşleştirmeye çalışmıştır. Çünkü Kur’ân, insan hayatının bitimini belirleyen vaktin (Kıyâmetin) bilinmezliği ve çok yakında gelebileceği⁹¹ ilkesini insan zihnine naksetmekle, en kısa zaman biriminin kişiyi ona yaklaştırmakta olduğunu beyan etmektedir. Bu da kişinin, devamlı kendisini kontrol etmesini sağlamaya matuftur.

Bu itibarla yeniden dirilerek, Kıyâmet gününde görülecek olan sevap ve ikaba inanmak, kişiyi devamlı hayır işlemeye ve günahlardan kaçmaya yöneltmektedir. Dolayısıyla bu inanç; her hayrın menbaı ve her mutluluğun kaynağı olduğu gibi, bireylerin ve toplumların hidayeti için bir vesiledir. Çünkü böyle bir ölçü, insanı, devamlı nefsinin hesabına çekmeye zorlar.⁹² “*Yoksa geceleyin secde ederek ve kıyamda durarak ibadet eden, ahiretten çekinen ve Rabbi'nin rahmetini dileyen kimse (o inkarcı gibi midir)...*”⁹³

B- Toplumsal Açıdan:

1- Ahirete iman, kişinin tasarruflarına etki ederek, inananla inanan arasındaki bir farkı ortaya çıkarır. Dindarlık toplumun özlem duyduğu bir eylem halini alır. İşte bundandır ki H. Freyer, “Sırf dünyevi davranışlarından bile bir kimsenin dindar olup olmadığını ve hangi dine mensup olduğunu anlamak mümkündür.”⁹⁴ demektedir.

2- Ahiret inancının olmadığı bir toplumda, dindeki emir, yasaklar ve kuralların bir anlamı olmayacağı gibi, böyle bir dinin insanlar üzerindeki

⁹⁰ Koç, Turan, *Ölümsüzlük Düşüncesi*, İst. 1991, s. 10.

⁹¹ Ahz. 33 / 63.

⁹² Anter, a.g.e. s. 319.

⁹³ Zümer. 39/9.

⁹⁴ Freyer, H. *Din Sosyolojisi*. (çev. T. Kalpsüz). Ankara. 1994, s. 75.

emirlerinin yerine getirilip, yasaklarından uzaklaşma konusunda hiçbir yaptırım gücü de kalmaz.

3- Ahiret inancı; insanın bu dünyadaki faaliyetlerinin vahyî bir zeminde disipline edilmesinde çok büyük bir öneme ve güce sahiptir. Dünyada birbirleriyle büyük bir ilişki yumağı içerisinde olan insanlar, bunları sağlıklı olarak devam ettirebilmeleri için, kendilerini yanlışlara düşmekten alıkoyan caydırıcı bir güce her zaman ihtiyaç vardır. İşte bu bağlamda ahiret inancı devreye girerek toplumda büyük bir görev icra eder.⁹⁵

4- Ahirette daha güzel bir yaşama inanan müslümanlar, bu inanç sebebiyle bir çok zorluğa isteyerek göğüs gerebilirler. Nitekim onlar geçmişte düşmanlarına karşı galip geldikleri gibi, bu gün de yine bu iman sayesinde onlara karşı ihtiyaç halinde savaşılabirler. Zira bu inanç onlara iki güzellikten birini, yani ya gaziliği veya şehitliği vadetmektedir.⁹⁶ Böylelikle de toplum devamlı manevî motive içerisinde bulunur.

5- Ahirete iman, kişinin dünyada yaptığı olumlu davranışlara bir anlam kazandırır. Riya ve gösteriş için yapılan iyilikler boş ve anlamsız olduğu gibi, kalıcı da değildir. Nitekim Kur'ân'da "*Biz sizi Allah rızası için doyuruyoruz, sizden ne bir karşılık, ne de bir teşekkür bekliyoruz. Biz, çetin ve belalı bir günde Rabbimizden korkarız derler.*"⁹⁷ buyrulur. Böylelikle de bireyler arasındaki ilişkiler, şahsî çıkarlardan öte manevî bir zemin üzerinde sebat bulan bir yardım aşkı üzerinde devam eder ve fakirler de böyle bir toplumda rencide olmazlar.

Diğer taraftan dünyanın hiçbir yerinde ve hiçbir dönemde sürekli olarak adaletin hakim olduğu söylenemez. Zira dünya arenastı, hayırla şerrin, iyilikle kötülüğün adeta harp ettiği bir savaş alanıdır. Dolayısıyla bu dünyada çoğu zaman

⁹⁵ Kesler, M. Fatih, *Kur'ân'ı Kerim'in Evrenselliği*, İst. 1996, s. 179.

⁹⁶ Anter, a.g.e. s. 320.

⁹⁷ İnsan, 76/9,10.

kötülerin iyilere galip geldiği, şerrin, hayra baskın çıktığı görülmektedir. İşkence edilerek, baskıya maruz bırakılarak, bazı peygamberlerin⁹⁸ ve bir çok insanın öldürüldüğü bilinmektedir. Eğer ahiret olmazsa bu insanlar, o zalimlerden haklarını nasıl alacaklar veya onlar bu cezalarını nasıl çekeceklerdir? Diğer bir ifade ile kötünün tekdir, iyinin ise takdir edileceği bir dünya yoksa, bu âlemde erdemli olmak için çalışan insanların bu eylemleri boşuna bir çaba olmaz mı? Öyle ise, ilahî adalete göre, iyilerin kötülere galip geleceği, hayrın şerri yeneceği bir günün olması gerekmektedir. Haksızlığı görüp de derinden rencide olan insan, büyük bir hesap gününün gerçekleşeceğine inanmak ister.⁹⁹

Büyük filozof Kant'ın bu konudaki görüşleri oldukça dikkat çekicidir. O, şöyle der: “Yaşadığımız hayat bize her zaman kötünün cezasını bulmadığını, iyinin ise mükafatını almadığını göstermektedir. Aksine bazen kötülüklerin, faziletlerin önüne geçtiği de görülmektedir. Fakat buna rağmen biz yine de içimizde iyiliğe doğru çağıran bir ses duyarız. Şayet biz, bu dünyanın mutlak yaşamın bir parçası olduğunu düşünmez ve bu hayatın bundan daha uzun, herkese yaptığı iyiliğin karşılığının verileceği, kötülüklerin de cezasız kalmayacağı bir hayata inanmazsak yukarıda dile getirdiğim düşünceleri nasıl yaşatabiliriz.¹⁰⁰

6- Ahirete imanı olmayan insanlarda bazı sloganların dışında genelde acıma, şefkat duygusu olmaz. Günümüzde sözde medeni ülkelerde, analarını ve babalarını kimsesizler ve güçsüzler yurdunda kalmaya iten faktörler başka nasıl izah edilebilir.¹⁰¹ Bu insanlar çıkarları olmayınca muhtaca, düşküne de yardım etmezler.¹⁰²

⁹⁸ Bu konuda örnek olarak bkz. Bakara, 2/91; Al-i İmrân, 3/181.

⁹⁹ Ebu Zehra, Muhammed. *Mukarenetu'l-Edyân. ed-Dryânâtu'l-Kadîme*, 1965. b.y.y. s.16,17; Topaloğlu, a.g.m I, 543, 544; Anter, a.g.e s. 315. krş. Cilacı, Osman, *İlahî Dinlerde Cennet İnancı*, İst. 1995. s.14.

¹⁰⁰ bkz. Ferocullah Abdulbari, *el-Yevmu'l-Ahır Beyne'l-Yahudîyye ve'l-İslam*, 1992. Beyrut. s. 400.

¹⁰¹ Anter, a.g.e. s. 320.

¹⁰² bkz. Mâûn, 107/1-3.

7- Ahirete inanmayanlar özellikle dünya, inananlar ise cennet için yarışır. ¹⁰³ Ahiret için yarışanların gönülleri, ruhları yücelir. Yeryüzünü ıslah ederek orayı yaşanabilir bir hale getirirler. Fakat salt dünya için yarışanlar, dünyayı, içinde birbirini yiyen kurtların veya insanların kanlarını emen haşerelerin bir arenasına haline getirirler. ¹⁰⁴ Böylelikle de dünya, güçlülerin zayıfları ezdiği bir arena haline gelir.

SONUÇ

21. yüzyıla girerken dünyamız, her geçen gün çoğalan ahlaksızlık ve adaletsizlikle sarsılmaktadır. İnsanoğlu bir taraftan, çağın sunduğu imkânlarla daha müreffeh bir hayat yaşarken, diğer taraftan yine modernleşmenin getirdiği bazı felaketlerle mücadele etmek zorunda kalmaktadır. Öte yandan manevi buhranlar günbegün artmakta, rüşvetler, suistimaller giderek yaygınlaşmaktadır. Hiç şüphesiz bunların sebebi, İslâm'ın ilkelerinden yüz çevirme veya bunu gereği gibi anlayamamadır. Nitekim Kur'ân'da bu duruma dikkat çekilerek şöyle buyrulmuştur: “*Kim beni anmaktan (Kitabımdan) yüz çevirirse, şüphesiz onun sıkıntılı bir hayatı olacaktır...*” ¹⁰⁵

Bu çalışmada ulaştığımız neticeye göre Ahiret inancı dünyevi davranışlarda büyük rol oynamaktadır. Dolayısıyla bu inanç, fertlerin müsbet yönde değişimleri ve onların davranış kalıplarının daha bilinçli oluşmasını derinden etkilemektedir. Nitekim, insanoğlunun tarihi incelendiğinde de müreffeh ve güvenilir toplumların, gerçek anlamda Allah'a ve ahiret gününe iman etmekle ayakta kalabildikleri görülmektedir. Maddi alanda ne kadar ilerlerlerse ilerlesinler, bu duygulardan yoksun olan toplumlar huzursuz kalmaya ve hatta yok olmaya

¹⁰³ bkz. Muta'ffün, 83/26.

¹⁰⁴ Faiz Ahmed, a.g.e. s. 26.

¹⁰⁵ Yâhâ, 20/124.

mahkumdurlar. Çünkü Ahirette hesap verme inancının olmadığı cemiyetlerde ahlâk ve erdemden söz etmek mümkün değildir.

Özellikle İslâm inancını benimseyen toplumların dışındaki cemiyetlerin, gün geçtikçe manen çözüldükleri ve uçuruma doğru gittikleri müşahede edilmektedir.

Ülkemizde de, gün geçtikçe yolsuzlukların, rüşvet ve benzeri gayr-i ahlâkî davranışların daha çok yaygınlaştığını basın ve yayın organlarından öğrenmekteyiz. Bize göre bu tür davranışların kaynağı ya ahiret inancının zayıflığı veya hiç olmayışıdır.

Öyle ise, okullarımızda en az diğer dersler kadar iman esasları, özellikle de “ahirete iman” konusu üzerinde yoğunluklu olarak durulmalıdır ki, elindeki imkanlarını istismar etmeyen, toplumuna, milletine ve devletine hiyanetlik içerisinde olmayan, mutlu ve münevver bir gençlik, dolayısıyla da, inançlı ve huzurlu bir toplum oluşsun.